

made; психодрама з елементами тренінгу. Соціальний супровід навчання студентів з особливими потребами забезпечує виконання основних соціальних функцій, а саме навчання, працевлаштування, комунікації з людьми. Основною метою цього супроводу є забезпечення інтеграції студентів в університетське середовище, активна участь студентів з інвалідністю у Студентській соціально-психологічній службі університету; організація та проведення акцій, ярмарків та соціальних заходів, співпраця з представниками закладів соціального захисту населення), а втім – і в суспільство, забезпечення їх активного соціального життя, формування у студентів почуття власної гідності та поваги оточуючих до них, сприяння їх самоактуалізації, самовдосконаленню, їх повної соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу студента з особливими освітніми потребами. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc/Нормативні%20документи%20УДПУ/Положення%20про%20команду%20соціально-психологічного%20супроводу%20студента%20з%20особливими%20освітніми%20потреба ми.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 лип. 2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п#Text> дата звернення: 01.04.2021).

ВЗАЄМОДІЯ ІЗ БАТЬКАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Шевчук Іванна Петрівна,

магістрантка,

факультет педагогіки і психології

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

соціальний педагог та практичний психолог

загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів

с. Постолівка Гусятинського району Тернопільської області,

загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів

с. Городниця Гусятинського району Тернопільської області,

E-mail: sevcukivanna71@gmail.com

В сучасних освітніх умовах набуває помітних змін прагнення суспільства оновити ситуацію з навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) на кращий рівень. У нашій державі прийняті відповідні законодавчі акти, які обґрунтовують створення системи інклюзивного навчання, дозволяють комплексно вирішувати порушені проблеми. Налагоджується також певна система підготовки спеціалістів.

Однією із форм навчання дітей з особливими освітніми потребами є нова, але визнана в багатьох країнах світу інклюзивна форма освіти, яка забезпечує безумовне право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов. Адже кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від якості освіти нормо типових дітей. Узагальнюючи усі здобутки інклюзивної освіти, попри усе такі можна побачити проблеми, із якими стикаються фахівці даної сфери та батьки дітей з ООП.

Ми ставимо за мету визначити та дослідити важливість співпраці батьків та фахівців інклюзивної освіти, необхідність включення батьків в корекційно-виховний процес дітей,

розглянути прийоми та методики допомоги родинам, які виховують дітей з ООП. Адже вважається, що критеріями готовності батьків до корекційно-орієнтованого навчання та виховання таких дітей з є: педагогічна грамотність, активна участь у навчально-виховному процесі закладу, ціннісне ставлення до дитини.

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Інклюзивне навчання дає можливість організувати едукативний процес для осіб з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти, яке здійснюється за інституційною (денною або вечірньою) формою здобуття освіти та передбачає включення дитини з особливими освітніми потребами до освітнього процесу спільно з іншими учнями класу [1, с. 22].

Усі діти здатні навчатися, але не всі навчаються в однаковий спосіб, за однаковий час або в однаковому темпі. Учні з особливими потребами мають різноманітні навчальні потреби, тому існує багато шляхів їх забезпечення. Те, що підходить для одного, може виявитися не найкращим варіантом для іншого. Задовольняти індивідуальні навчальні потреби учнів означає: визначити поточні потреби й навички; вибрати й сформулювати індивідуальні очікувані результати або навчальні цілі для учня; обрати оптимальне навчальне середовище; визначити складові належної програми й спланувати її впровадження.

Тому створюються, згідно зі статтею 20 Закону України «Про освіту», інклюзивні або спеціальні класи, в обов'язковому порядку на підставі заяви батьків дитини з особливими освітніми потребами, до якої обов'язково додається висновок інклюзивно-ресурсного центру та, за потреби, інші документи, визначені Порядком зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти (Наказ МОН від 16.04.2018 № 367).

Інклюзивний клас – це клас у закладі загальної середньої освіти, в якому серед інших учнів навчаються одна, дві або три дитини з особливими освітніми потребами. При цьому особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для таких дітей забезпечується шляхом створення для кожного учня індивідуальної програми розвитку, адаптації або модифікації навчального матеріалу асистентом вчителя, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, забезпечення учня спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку [4].

Визначальною характеристикою змін, що відбуваються в освітньому просторі, є позиція батьків як суб'єктів інклюзивного освітнього процесу. Самостійність мислення і активна роль батьків визначає освітню траєкторію дитини з особливими освітніми потребами, партнерську позицію батьків по відношенню до школи та їх відповідальність за освітній результат. В процесі розвитку інклюзивного підходу в освіті позиція батьків набуватиме все більшої самостійності та активності. Уміння організувати продуктивний діалог з батьками, залучати їх до спільного обговорення умов навчання дитини, до участі та співпраці, – важливе завдання шкільної спільноти [1, с. 152].

Результати наукових досліджень показують, що активна участь батьків і родин у процесі освіти дітей позитивно впливає на їхню успішність у школі. Цей висновок особливо важливий, коли йдеться про дитину з особливими освітніми потребами. Без співпраці та допомоги батьків інклюзія неможлива. Батьки – перші вчителі дитини і залишаються ними усе життя. Батьки можуть допомагати в якості вчителів удома і в класі. Вони – захисники інтересів своєї дитини. Батьки краще за інших розуміють, що необхідно їхній дитині і тому ухвалюють рішення щодо її розвитку та освіти.

Для успішної реалізації інклюзії, в загальноосвітніх навчальних закладах надзвичайно важливим є залучення батьків, до навчально-виховного процесу та участі у розробці навчальних планів. Тому, проаналізуємо основні етапи взаємодії педагогів та спеціалістів інклюзивної сфери із батьками учні з особливими освітніми потребами.

Етапи взаємодії із батьками учнів з особливими потребами:

1. *Підготовчий* (планування взаємодії з батьками): збирання і вивчення первинної інформації про дитину із особливими потребами, її сім'ю та родину, отримання контактів для зв'язку; структурування інформації, яку необхідно повідомляти батькам на різних етапах співпраці; визначення відповідальних осіб у взаємодії із батьками; планування і прогнозування змісту, структури, засобів спілкування; визначення часу і тривалості для першої зустрічі; обрання і облаштування місця зустрічей.

2. *Контактний* (створення і підтримка атмосфери довіри, зняття емоційного напруження, формування мотивації до співпраці): зняття психологічних бар'єрів; знаходження спільних інтересів щодо дитини; формування в батьків адекватних уявлень про структуру порушень психофізичного розвитку дитини і про можливості її освіти і соціалізації; визначення принципів спілкування; визначення меж взаємо відповідальності у співпраці зі школою; виявлення якостей, небезпечних для спілкування; адаптація до сторін і встановлення контакту; укладання договору про співпрацю.

3. *Діагностичний* (отримання і систематизація інформації про сім'ю та учня): *інституційний аспект сім'ї*: умови життя сім'ї, структура сім'ї, спосіб життя сім'ї, успішність функціонування сім'ї, етапи життєвого циклу сім'ї, домінуючий стиль спілкування та виховання, організація дозвілля, психологічний клімат, матеріальне становище загальна і реабілітаційна культура сім'ї, ставлення до патології дитини ін.; *сімейний мікроклімат і педагогічна компетентність батьків*: стилі спілкування членів сім'ї, типи виховання дітей, взаємодія підсистем сім'ї, виконання сімейних функцій; *медичний аспект розвитку дитини*: анамнез, діагноз, специфічні потреби, прогнозування, реабілітаційна активність сім'ї; *соціальний аспект розвитку дитини*: рівень самостійності, адекватність самовизначення й самооцінки, широта і різноманітність соціальних контактів, простір і середовище життєдіяльності, здатність до усвідомленого вибору своєї долі, досвід взаємовідносин з людьми та світом.

4. *Моделювальний* (узгодження шляхів виходу сім'ї із кризи та взаємодії системи «школа-сім'я»): з'ясування цілей та перспектив співробітництва; визначення шляхів подолання можливого негативного педагогічного досвіду батьків, проблем у взаємодії із дитиною, конфліктності та кризи сім'ї; узгодження кандидатур у команду фахівців інклюзивного класу; ознайомлення із членами команди фахівців, які здійснюватимуть супровід розвитку дитини; встановлення загальних і єдиних вимог до виховання і навчання дитини; визначення завдань і очікуваних результатів у роботі з учнем; обговорення необхідних ресурсів, можливих рішень при виникненні різних ситуацій; погодження плану дій на навчальний рік, увесь період перебування у школі; укладання індивідуального плану розвитку та навчального плану дитини; визначення способів контролю за реалізацію наміченого плану.

5. *Діяльнісний* (реалізація укладеної моделі співпраці, запланованих заходів): корекція внутрішньо сімейного середовища; здійснення педагогізації батьків; взаємодія батьків із членами команди фахівців інклюзивного класу; реалізація індивідуального плану розвитку та навчального плану дитини; виконання запланованих корекційно-реабілітаційних заходів; моніторинг навчального, корекційного, реабілітаційного процесів, співпраці школи та батьків; здійснення консультативного супроводу батьків.

6. *Рефлексивний* (підбиття підсумків співпраці, осмислення результатів): узагальнення і аналіз отриманих результатів щодо розвитку дитини з особливими потребами; визначення пріоритетних потреб у подальшому розвитку дитини; прогнозування майбутніх заходів і шляхів співпраці [5, с. 165].

Безпосередня організація інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами закладу освіти.

Основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди супроводу визначені у примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, затвердженому Наказом МОН від 08.06.2018 № 609.

Команда супроводу ухвалює рішення щодо адаптації або модифікації навчальної програми і прописує це в ІІР (індивідуальній програмі розвитку). За потреби цей документ можна змінювати, залежно від того, як буде просуватися робота з дитиною з ООП. Одним із результатів роботи команди є створення індивідуальної програми розвитку, яка розробляється на основі навчальної програми відповідно до Державного стандарту початкової освіти з метою визначення освітніх цілей і навчальних завдань для дитини на основі її актуального рівня розвитку, для здійснення необхідних змін в освітньому процесі (адаптації і модифікації), а також для визначення та забезпечення додаткових потреб дитини, необхідних для успішного розвитку та навчання [3, с. 274].

Батьки дитини з особливими освітніми потребами є постійними учасниками команди супроводу та мають право:

- обирати форму навчання й заклад освіти для своєї дитини,
- виражати свою думку щодо подальшого розвитку та напрямів корекційно-розвивальної роботи [2, с. 12].

Команда супроводу буде ефективною лише за умови отримання об'єктивної інформації від батьків, зокрема:

- інформацію котра допоможе створити та максимально успішно реалізувати індивідуальну програму розвитку дитини (наприклад, підготування тем, стиль та спосіб навчання вдома, навички та здібності, які учень демонструє вдома, в незнайомому оточенні, його улюблені заняття, а також те, що не подобається, його можливі реакції на різноманітні ситуації та ін.);

- консолідують та забезпечують безперервність навчального процесу, розпочатого педагогічним персоналом навчального закладу, надаючи дитині вдома можливість для розвитку та застосування на практиці компетенцій, сформованих під час навчального процесу;

- надання зворотної інформації щодо перенесення дитиною сформованих навичок в побутові домашні ситуації;

- важливу медичну інформацію;

- навчальні та поведінкові техніки, що батьки застосовують вдома;

- зміни в сім'ї – смерть родичів, розлучення батьків, загибель домашньої тваринки;

- минулий навчальний досвід дитини;

- намічені для дитини цілі, над досягненням яких батьки працюють вдома та ін.

Надаючи корисну інформацію вчителю своєї дитини, батьки тим самим допомагають покращувати її навчальний процес.

Батькам, належить важлива роль у забезпеченні успішного освітнього досвіду для своєї дитини. Щоб ефективно обстоювати її інтереси, їм необхідно бути добре поінформованими і конструктивно долучатися до діяльності команди педагогів і фахівців, працюють з дитиною. Батьки можуть активно підтримувати свою дитину й брати участь у її шкільному навчанні в різний спосіб, наприклад:

- включатися в процес обговорення й ухвалення рішень стосовно її освіти;

- коректно висловлювати свою незгоду з думкою вчителя (або вчителів) і пропонувати обговорити ту чи іншу проблему відразу після її виникнення;

- надавати поінформовану письмову згоду на проведення будь- яких оцінок вашої дитини;

- добре знати нормативні положення (політику) й усталені процедури (практику) школи та округу;

- висловлювати свої побажання щодо місця навчання дитини, брати участь в обговоренні різних варіантів, доступних у школі та окрузі;
- отримувати інформацію щодо навчання й успіхів вашої дитини від учителів та інших членів її команди;
- регулярно впродовж навчального року обговорювати з учителем звіти про прогрес вашої дитини;
- брати участь у розробленні індивідуального навчального плану (ІНП) для вашої дитини [2, с. 22].

В інклюзивному освітньому середовищі батьки дітей з особливими освітніми потребами можуть ефективно допомогти фахівцям інклюзивної сфери залучившись в процес створення індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка проявляється, головним чином, в наданні інформації про дитину, її особливостей, індивідуальних потреб [4, с. 199].

Отож, батьки – це важлива частина навчальної команди дитини. Для досягнення як найкращого результату надзвичайно важливо сформулювати позитивні стосунки між членами команди супроводу та брати участь батькам:

- у прийнятті рішень, що впливають на освіту та розвиток дитини;
- надавати свій дозвіл на проведення комплексного оцінювання розвитку дитини в ІРЦ;
- мати повну інформацію про умови навчання дитини, надавати необхідну інформацію, що може вплинути на навчання та поведінку дитини у школі;
- брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини;
- отримувати від учителів та інших спеціалістів інформацію про розвиток, навчання та успішність дитини, зокрема про реалізацію ІПР;
- мати доступ до інформації про навчання дитини в школі, включаючи результати оцінювання та звіти;
- отримувати консультації фахівців, що працюють з дитиною;
- регулярно отримувати звіти про успіхи дитини протягом навчального року;
- надавати дозвіл на додаткові послуги, що їх може потребувати дитина;
- оскаржувати рішення, що, на думку батьків, не найкращим чином задовольнятимуть освітні потреби дитини та працювати з командою над пошуком кращих рішень [3, с. 8].

Таким чином, ефективність роботи команди психолого-педагогічного супроводу та успішність розвитку дитини із особливими освітніми потребами безпосередньо залежить від порозуміння між членами команди та зосередження на загальній меті. Безпосередня участь батьків у команді супроводу дає можливість реалізувати покладену мету, адже батьки – це важлива частина команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Вони є джерелом інформації, необхідної фахівцям для успішної організації психолого-педагогічного супроводу дитини.

Список використаних джерел:

1. Заєркова Н. В., Трейтяк А. О. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків. Київ, 2016. С. 68.
2. Корсунська Л., Шаповал А. Особливості роботи з батьками в умовах інклюзивного закладу. *Дитина з особливими потребами*. 2016. № 3. С.4–5.
3. Паливода А. В. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. *Інклюзивна освіта. Посібник для батьків* : посібник. 2012. 120 с.
4. Про освіту: Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145–VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Удич З. І. Соціально-педагогічний супровід батьків дітей із особливими потребами в системі загальної середньої освіти. *Етика і естетика педагогічної дії* : збірник наукових праць / гол. ред. М.І. Степаненко. Київ-Полтава, 2015. Вип. 11. С. 165–180.